

IN VA YAN BIR-BIRINI TO’LDIRUVCHI TAMOYIL

Xudaynazarova Laziza

TDSHU, Sharq falsafasi va madaniyati kafedrası

2-bosqich magistranti

Ilmiy rahbar: f.f.d., prof. Izzetova E.M.

ANNOTATSIYA

In-Yanjia (pinyin: yīn yáng jiā) - qadimgi Xitoyning tabiiy falsafiy-kosmologik va okkultiv-numerologik masalalarga ixtisoslashgan falsafiy maktabi. Dark (Yin) va Light (Yang) maktablari boshlandi. Ushbu maktab izdoshlari voqealarni faqat tabiiy kuchlar nuqtai nazaridan izohlashga harakat qilishdi, shuning uchun uni odatda tabiiy falsafiy deb talqin qilishadi.

Kalit soʻzlar: Qadimgi Xitoy, falsafa, in-yan, yorugʻlik va qorongʻulik, Konfutsiychilik, havo, gaz, nafas, efir.

АННОТАЦИЯ

Инь-Яньцзя (пиньинь: инь янь цзя) - философская школа в древнем Китае, специализирующаяся на натурфилософско-космологических и оккультно-numerологических вопросах. Символизируют темное и светлое начала. Последователи этой школы пытались интерпретировать события только с точки зрения природных сил, поэтому их рассматривают как представителей школы натурфилософ.

Ключевые слова: Древний Китай, философия, инь-янь, свет и тьма, конфуцианство, воздух, газ, дыхание, эфир.

ABSTRACT

Yin-Yanjia (pinyin: yin yang jia) is a philosophical school in ancient China, specializing in natural-philosophical-cosmological and occult-numerological issues. Dark (yin) and light (yang) schools began. The followers of this school tried to interpret events only in terms of natural forces, so they usually interpret this as a natural philosopher.

Keywords: Ancient China, philosophy, yin-yang, light and darkness, Confucianism, air, gas, breath, ether.

KIRISH

In-Yan maktabining gʻoyalari qadimgi Xitoyning anʻanaviy maʻnaviy madaniyati va fanining asosini tashkil etdi. Astronomik hisob-kitoblar asosida taqvimlar tuzildi, ularning toʻgʻriligi nafaqat qishloq xoʻjaligi uchun katta ahamiyatga ega edi, balki “Osmon Oʻgʻli va uning maslahatchilarining gʻamxoʻrligi” deb ham

hisoblandi. Samoviy hodisalarni o’rganish kosmologiya, bioritmologiya va iqlimshunoslik elementlarini birlashtirgan qadimgi Xitoy tibbiyotida katta ahamiyatga ega bo’lgan¹. Keyinchalik In-Yanmaktabining g’oyalari neo-konfutsiy va diniy Daoizmda keng qo’llanila boshlandi. Ushbu maktabning asosiy vakili Zou Yan hisoblanadi.

Ikkilik tushunchasini ko’p sohalarda topish mumkin, masalan, amaliyot jarayonida. “Dualistik-monizm” yoki dialektik monizm atamasi bir vaqtning o’zida birdamlik va ikkilikning ushbu samarali paradoksini ifodalashga harakat qilingan. In va yanni bir-birini to’ldiruvchi (qarama-qarshi emas) dinamik tizimni shakllantirish uchun o’zaro ta’sir qiluvchi kuchlar deb hisoblash mumkin, bunda butun yig’ilgan qismdan kattaroq. Ushbu falsafaga ko’ra, hamma narsa in va yanining tomonlariga ega (masalan, soya yorug’siz mavjud bo’lolmaydi). Kuzatish mezoniga qarab, ikkita asosiy jihatlardan biri aniq bir ob’ektda aniqroq namoyon bo’lishi mumkin. in yan (ya’ni, taijitu belgisi) har bir bo’limda qarama-qarshi elementning bir qismi bo’lgan ikkita qarama-qarshilik o’rtasidagi muvozanatni ko’rsatadi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

Dunyo bo’ylab tan olingan In-Yanramzi ming yillar oldin qadimgi Xitoyda paydo bo’lgan. in va yanning eng qadimgi belgilari miloddan avvalgi o’n to’rtinchi asrga oid orkak suyaklarida topilgan. Orhak suyaklari qadimgi xitoylar tomonidan bashorat qilish usuli sifatida ishlatilgan hayvonlarning skelet qoldiqlari. Ushbu yozuvlarda ishlatiladigan belgilar kunduzi va kechasi kabi asosiy tabiiy hodisalarni tasvirlaydi. Keyingi asrlarda in va yan falsafasi koinotning harakatlarini tushunishda qadimgi xitoylarning e’tiqodlarini namoyish etdi. Bu butun mavjudotning qarama-qarshi, ammo to’ldiruvchi, er-xotin qutblanishini anglatadi.

Miloddan avvalgi 207 yil davomida Xan sulolasi Xitoyda mavjud bo’lgan barcha fikr maktablarini birlashtirishga harakat qildi. Ular standartlashtirilgan madaniyat va falsafaga ega bo’lishni xohladilar va barcha maktablarni bitta tizimga birlashtirishga harakat qildilar. Xan sulolasi faylasuflari “O’zgarishlar kitobi” nomi bilan ham tanilgan “I Chinga” e’tibor qaratdilar².

Yi Tsingdan foydalanib, faylasuflar koinotning tamoyili bo’lgan Daoni ishlab chiqdilar. Ularning yangi nazariyasi “I Ching” ilovasiga aylandi va In yanning kelib chiqishi, shuningdek, Xitoy fikrining Besh Agents Maktabi deb ham nomlanadi. Ilovada shuningdek, koinotning metafizik ishi va undagi barcha narsalar haqida tushuntirish mavjud.

¹ Демин Р. Н. [Школа инь-ян](#) // Культуры в диалоге. Вып. 1. - М.: Екатеринбург, 1992. – С. 120.

² Ян Юн. История древнекитайской идеологии / Перевод с китайского. - М., 1957. – С. 152.

In Yanning fikrlash maktabi bitta prinsipga asoslanadi, unga ko’ra olam Buyuk chegara yoki Dao tomonidan boshqariladi. Dao falsafasi shundaki, hamma narsa mavjudligi va harakatlarida bir-biriga qarama-qarshi bo’lgan ikkita tamoyilga bo’linadi - in va yan. Feng Shui-ning asosiy prinsipi In-Yanni muvozanatlash, uyingizda Qi hayotiy energiyasining uyg’un oqishini yaratishdir. Shuning uchun kvartiraning yoki uyning ichki qismini rejalashtirishda ushbu omillarni hisobga olish kerak In va Yan, chunki sizning uyingizning feng shui ushbu prinsiplar nuqtai nazaridan mutanosib bo’lishi kerak.

In-Yan belgisi yani, Ushbu shakllar ikkita energiyani va ularning bir-biri bilan o’zaro ta’sirini anglatadi, bu koinotda hamma narsa sodir bo’lishiga olib keladi. Ularning oqayotgan, yam-yashil shakllari koinotda in va yan o’rtasidagi doimiy o’zgarishni anglatadi.

In-Yan falsafasiga ko’ra, hamma mavjud narsalarda hamma narsa mavjud. Ramziy ma’noda, bu In-Yanramzida ko’rsatilgan. Katta qorong’i maydon kichik oq doiraga ega, oq maydon esa kichik qorong’i doiraga ega. Bu shuni ko’rsatadiki, hayotda bo’lgani kabi, hamma narsa mutlaqo oq yoki qora emas va hech kim yolg’iz yashay olmaydi. Ular birgalikda mavjud bo’lishi kerak.

In-Yanramzi ikki qarama-qarshi energiyaning kuchli o’zaro ta’sirini his qiladi, chunki hayot energiyalari doimiy almashinuvi bo’lgani kabi, in va yan o’rtasida doimiy harakat va energiya almashinuvi mavjud bo’lib tuyuladi. Yan energiyasi - bu ramzning engil mintaqasi, in esa qorong’i. Taichining In-Yanramzi In-Yanramz doiralari cheksiz harakatni anglatadi. In va Yan o’zaro bog’liq va doimiy ravishda bir-birini boshqasiga aylantirmoqda.

- Bitta prinsip boshqasiz mavjud bo’lolmaydi, ularning har birida ikkinchisining zarralari bor.

- Kecha kunduzi va kunduzi tunga qanday o’tadi.
- Tug’ilish o’lim bilan tugaydi, o’lim esa tug’iladi.
- Do’stlar dushman, dushmanlar esa do’st bo’lishadi.
- Ikkala qism ham - bitta va doimiy o’zgarishda va harakatda. Muvozanatda va muvozanatni saqlaydi.

Bu tabiat - in-yan, bu bizning dunyomizda hamma narsa nisbiy ekanligini ko’rsatadi. in - passiv prinsip, suv, sovuq, oy, er, yumshoq, qorong’i, nazokatli. in, In-Yan ramzining qorong’i mintaqasi, ayollik tomonining vakili va quyidagi fazilatlarga ega³.

³ Дёмин Р. Н. Школа инь ян // Культуры в диалоге. Вып. 1. - М.: Екатеринбург, 1992. - С. 202.

In – bu passivlik, oy, sezuvchanlik, tugatish, pastga, zulmat, zaiflik, ishlash, pasayish, nomuvofiqlik, sovuq, namlangan, qo’lga olingan, o’lim, yuqoriga va pastga siljiting, kechani aks ettiradi.

Yan – bu faol prinsip, olov, quyosh, issiqlik, yoz, osmon, yorqin, erkak. Belgining qarama-qarshi yoki oq tomoni erkaklar tomonini ifodalaydi va quyidagi fazilatlarni ko’rsatadi. Masalan: Quyosh - osmon, hukmronlik, yorqin, faol, issiq, oson, yuqori harorat, quruq, tug’ilish, ishontiruvchi, kengaymoqda, kuchli, katta, yuqoriga va orqaga harakatlaning, kunni aks ettiradi. In-Yan falsafasiga asoslanib, koinotdagi hamma narsa siklik va doimiydir. Bu shuni anglatadiki, bir qarama-qarshi kuch bir muncha vaqt hukmronlik qiladi va keyin qarama-qarshi kuch ustunlik qiladi. Bu shuningdek har bir organizmda ularning qarama-qarshi kuchlarining urug’lari borligini anglatadi, masalan, sog’liq sohasida kasallik urug’lari bor. Har bir narsa uning qarama-qarshi tamoyillarini o’z ichiga oladi, falsafiy nuqtai nazardan, bu yo’qlik mavjudligi deb nomlanadi. Quyida koinotda ko’rinadigan In-Yan falsafasi misollari keltirilgan⁴.

Xitoy tabiat falsafasiga ko’ra, in va yan, koinot va barcha tirik jonzotlar - Chi atrofimizdagi butun dunyoni qamrab oladi. Ular ilhomlantirilgan tanalarda ham, jonsiz narsalarda ham mavjud. Feng Shui nazariyasini o’rganadigan har bir kishi Chi energiyasi bilan tanish. Chi insonning baxtiga, oilasining muvaffaqiyati va boyligi uchun javobgardir. Siz bu jonli energiyani sevishingiz va hurmat qilishingiz, uni uyingizga chaqirib, eshiklarini ochib qo’yishingiz kerak. Keyin xitoyliklarning so’zlariga ko’ra, uyga quvonch va baxt keladi. Chi energiyasi jonli va harakatchan, shuning uchun uni uyda saqlash faqat Feng Shui qonunlariga rioya qilish orqali mumkin.

Chi energiyasi inson tanasiga kiradi va unda 12 kanal - meridianlar orqali harakatlanadi. Barcha 12 kanal ma’lum ichki organlarga ulangan. Bog’lanishlar o’rnatilganda, energiya inson tanasi orqali erkin harakatlanadi, bu uning sog’lig’i normal va sog’lig’i yaxshi ekanligini anglatadi. Agar odamda salbiy his-tuyg’ular hukmronlik qilsa: g’azab, achchiqlanish, qo’rquv, unda hayotiy energiya blokirovka qilinadi va turli kasalliklar va kasalliklar paydo bo’ladi.

Agar energiya tanada doimiy ravishda turg’un bo’lsa, unda odam jiddiy kasal bo’lish xavfini boshdan kechiradi, chunki In va yan uyg’unliklari o’rtasidagi muvozanat buziladi. Zamonaviy tilda gapirganda, odam stress holatiga tushib qoladi.

⁴ Graham A.C. Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China // La Salle (III.), 1989. – C. 103.

Bunga yo’l qo’ymaslik va o’zingizga yordam berish uchun siz meditatsiyani qilishingiz mumkin, bu stressni engillashtiradigan juda samarali usuldir.

Meditatsiya qilish o’rniga siz shunchaki nafas olishingiz mumkin - bir necha daqiqa davomida chuqur nafas oling va diqqatingizni nafas olishga qarating. Siz shunchaki ko’zingizni yumib, hozir bo’lishni xohlagan eng yoqimli joyni tasavvur qilishingiz mumkin. Avval aqlga nima keladi? Agar joy daryo yoki ko’l yaqinida bo’lsa, unda sizda yetarlicha suv energiyasi yo’q, agar siz olov yoki kamin yaqinidagi joyni tasavvur qilsangiz, unda sizga olov energiyasi va boshqalar kerak.

O’zingizning ichki holatingizga e’tibor qarating, o’zingizni va his-tuyg’ularingizni tinglang, Chining hayotiy energiyasi sizning ichingizda qanday qilib erkin oqishini va sizga tinchlik va sog’lik baxsh etishini tasavvur qiling⁵. Siz, shubhasiz, yurakni yaxshi his qilasiz, faollik va kuchayishni his qilasiz, kayfiyatingiz ko’tariladi.

In va yan tushunchalari - ikkita qarama-qarshi va bir-birini to’ldiruvchi boshlang’ich - xitoy madaniy an’alarida, hukumat tizimidan va odamlar o’rtasidagi munosabatlardan ovqatlanish va o’zini o’zi boshqarish qoidalarigacha bo’lgan hamma narsani qamrab oladi. Shuningdek, u inson va ma’naviy dunyo o’rtasidagi munosabatlarning juda murakkab sxemasiga ham taalluqlidir. In-Yanramzining tasviri (aslida u qadimiy emas va juda kech paydo bo’lgan), qorong’u va yengil yarim doira butun Sharqiy Osiyo madaniyatining ajralmas qismiga aylandi va uni dialektika, sog’lom turmush tarzi, falsafa va din haqidagi G’arb kitoblarining muqovalarida topish mumkin⁶.

In-Yan “Xitoy” bilan shu qadar chambarchas bog’langanki, ular aslida unga xos deb qabul qilinadi. In va yan tushunchalari Xitoyning tashqi dunyoni va uning ichidagi dunyoni idrok etishini mukammal darajada ta’minlaydi. Biroq, buni ibtidoiy va sodda tushunmang. Avvalo, in va yanning mohiyati haqidagi paydo bo’lgan afsonani yo’q qilishimiz kerak: Xitoy madaniyatida, ular odatda mashhur asarlarda aytilganidek, ba’zi bir qarama-qarshi juftlarga “biriktirilmagan”. Bu shuni anglatadiki, In-Yan qorong’u, erkak-urg’ochi, quyoshli oy va hokazolarga teng kelmadi va bu xato mutaxassislar tomonidan bir necha bor tanqid qilindi. Shunga qaramay, bunday ibtidoiy talqinni zamonaviy xitoy adabiyotida ham, xitoylarning kundalik qarashlari darajasida ham uchratish mumkin.

In va yan tamoyili ma’naviy dunyoni idrok etish darajasida, inson va jamiyat, xitoyliklar va chet elliklar o’rtasidagi munosabatlar darajasida yashaydi. Hattoki

⁵ Graham A.C. Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China // La Salle (III.), 1989. - C.104.

⁶ Маслов А. А. [Инь и ян: хаос и порядок](http://www.иньиан.хаосипорядок.ру).www//философия.ру.

siyosatda ham Xitoy barcha shartnomalar bo’yicha o’zaro munosabatlar, choralar va qadamlar tengligini belgilab turadi.

In-Yan tushunchasi umuman butun moddiy va ma’naviy dunyoning mahsuli bo’lgan birinchi ajralishning mavjudligini anglatadi. Xitoy uchun madaniyatni yaratish, birinchi navbatda, shaxslarni tartibga solish, tartibsizliklarni to’xtatish ekanligini tushunish oson⁷.

Dunyoni xitoyliklar tomonidan idrok qilish har doim vaziyatga bog’liq va hech qachon o’zgarmaydi, ya’ni dunyo doimo o’zgarib turadi, shuning uchun hech narsa haqiqatan ham mavjud emas va oxirigacha, tabiatan hech narsa haqiqat emas. Darhaqiqat, doimiy o’zgaruvchanlik sifatida berilishi mumkin bo’lgan haqiqat motivi in-yang ning mistik tasvirining asosi hisoblanadi.

Hayotni idrok etish qarama-qarshiliklarning bir-biriga doimiy ravishda o’tishi g’oyasini keltirib chiqarmoqda va shuning uchun In-Yan ayol-erkak to’ldirilgan juftliklar bu ikkitomonlama fikrlash natijasidir.

Dastlab, in va yan mos ravishda tog’ning soyali va quyoshli yonbag’irlarini anglatar edi (bunday tushunchani, xususan, I Chingda topish mumkin) va bu ramziylik ushbu ikki tamoyilning mohiyatini mukammal darajada aks ettirdi. Bir tomondan, ular faqat bitta tog’ning turli xil yon bag’irlarini ifodalaydi, ular bir-biridan kamaytirilmaydi, lekin ular bir-birlaridan farq qilmaydi; boshqa tomondan, ularning sifat jihatdan farqi qiyalikning ichki tabiati bilan emas, balki biron-bir uchinchi kuch bilan belgilanadi - quyosh har ikkala yon bag’irni ham yoritib turadi.

Sehrli makon uchun na in, na yan, shuningdek omad yoki baxtsizlik mutlaq emas - bular faqat bitta hodisaning qirralari bo’lib, ularning hayotning “yaxshi” va “yomon” qismlariga bo’linishi faqat oddiy darajada, ishlamay qolgan odamda sodir bo’ladi. Masalan, Inson yaxshi biladiki, “faqat samoviy imperiyada go’zalning go’zal ekanligini va xunuklik darhol paydo bo’lishini bilishgan. Hamma yaxshilik yaxshi ekanligini bilishi bilanoq, yomonlik ham darhol paydo bo’ldi. Mavjudlik va yo’qlik uchun bir-biringizni tug’asiz. Murakkab va sodda narsalar bir-birlarini yaratadilar”(“Dao de jing”). “Ikkala tug’ilish” (mistik qonun) mistik qonuni o’zaro avlodlarning cheksiz g’ildiraklarini ishga tushiradi, ularni umuman ajralishdan saqlanish orqali to’xtatish mumkin. Barcha qismlari bir-biriga teng bo’lgan cheksiz “uzuk” ning motivi “Dao de jing” da ham aytilgan, unda “oldin” va “keyin” bir-birini ta’qib qiladi, ya’ni mistik dunyoda “boshlang’ich” ga bo’linish yo’q bo’ladi va

⁷ Марков Л. Система дуальных противоположностей Инь - Ян в сравнительном освещении. // Восток , 2003. № 5. - С. 28.

“oxir”da paydo bo’ladi. Aslida, bu Daoning mutlaq timsolidir, u teng ravishda “chapga va o’ngga tarqaladi”⁸.

Xitoyda insonlar bir-biriga nisbatan mutlaq ikkilik muvozanatda yashaydilar, bu hatto kundalik e’tiqod darajasida ham namoyon bo’ladi. Misol uchun, agar kimdir uyda halok bo’lgan bo’lsa, unda qandaydir baxtli voqea yuz beradi deb ishoniladi; agar bola tug’ilsa, baxt va omad uyni bir muncha vaqt chetlab o’tishi mumkin deb hisoblaydi. Rasmiy ravishda, in va yan bir-biriga mutlaqo teng deb hisoblanadi va ularni kundalik darajada talqin qilishadi.

XULOSA

Shunday qilib, In-Yan kompozitsiyasi o’zgaruvchan hodisalarning universal sxemasiga aylandi, aksariyat hollarda mutlaq tartib va mutlaq betartiblik sifatida qabul qilinadi va kaos va yinning boshlanishi Xitoyning mistik madaniyatining atributlariga aylandi. Yin bilan bog’liq bo’lgan barcha haqiqatlar yashirin va yashirin bo’lib qoldi va bu dunyoda ramzlar, raqamli va sehr-jodular orqali namoyon bo’ldi. Va natijada, hisoblab chiqilishi kerak bo’lgan mutlaq mavjudlikka teng bo’lishning sehrli sxemasi mavjudligi xabardorligi paydo bo’ldi. In-Yanfalsafasi koinotdagi hamma narsada mavjud bo’lgan ikkilikni va qarama-qarshi energiyalarning o’zaro ta’sirini tushuntiradi. In-yanning asl mohiyati sir saqlanib qolmoqda. Ammo, bizning nazarimizda, Xitoy madaniyatidagi “shaxsiylik” ni tushunish, ushbu prinsipni to’g’ri anglashimizdan kelib chiqadi.

REFERENCES

1. Демин Р. Н. [Школа инь-ян](#) // Культуры в диалоге. Вып. 1. - М.: Екатеринбург, 1992. – с 120.
2. Ян Юн. История древнекитайской идеологии / Перевод с китайского. - М.,1957. – 152с.
3. Дёмин Р. Н. Школа инь ян // Культуры в диалоге. Вып. 1. - М.: Екатеринбург, 1992. - 202 с..
4. Graham A.C. Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China // La Salle (III.), 1989. –103 с.
5. Graham A.C. Disputers of the Tao: Philosophical Argument in Ancient China // La Salle (III.), 1989. – 104с.
6. Маслов А. А. [Инь и ян: хаос и порядок](#).[www//философия.ру](http://www.философия.ру).

⁸ Мартыненко Н. П. Предпосылки возникновения концепции «инь-ян» в китайской культуре // Arbor mundi. Мировое дерево // Международный журнал по теории и истории мировой культуры. Вып. 12. - М., 2006. - С. 67.

-
7. Марков Л. Система дуальных противоположностей Инь - Ян в сравнительном освещении. // Восток , 2003. № 5. - С. 28 - 32.
8. Мартыненко Н. П. Предпосылки возникновения концепции «инь-ян» в китайской культуре // Arbor mundi. Мировое дерево. Международный журнал по теории и истории мировой культуры. Вып. 12. - М., 2006. - С. 67-74.